

неспроможність Директорії УНР у стислі терміни вирішити земельне питання і скоординувати дії повстанців у боротьбі з агресорами спричинили до виникнення такого явища як "отаманія", що перешкоджало процесам створення єдиної, незалежної української держави.

1. Бавико О.Є. Політична опозиція гетьманотві П.Скоропадського (квітень-грудень 1918р.): Дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса – К., 2007. – 187 с. 2. Бондаренко В.Г. Вільнокозацький рух на Півдні України (1917–1918 рр.): Дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Запорізький національний ун-т. – Запоріжжя, 2006. – 245 арк. – Бібліогр.: С. 219–245. 3. Верстюк В.Ф. Українська революція: доба Центральної Ради / Верстюк В.Ф. // Український історичний журнал, 1995. – № 2. – С. 65–78; № 5. – С. 79–89; № 6. – С. 66–79. 4. ДАКО. – Ф.Р. 1716, оп. 1, спр. 31. 5. ДАКО. – Ф.Р. 2796, оп. 1, спр. 16. 6. Захарченко П. Звенигородськотаращанське повстання на Київщині у 1918 році: погляд із сьогодення // Історія України. – 1998. – № 7, 8. – лютий. 7. Захарченко П.П. Селянська війна в Україні: рік 1918. – К., 1997. – 188 с. 8. Захарченко П.П. Селянсько-повстанський рух за доби Української Держави (квітень-грудень 1918 року): Дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 1997. – 176 с. 9. Захарченко П., Земзюліна Н., Нестеров О. У поході за волею. – К., 2000. – 176 с. 10. Земзюліна Н.І. Селянське питання в Україні 1917–1918 рр. (Історіографія проблеми): Дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 1999. – 207 арк. – Бібліогр.: С. 172–207. 11. Іванченко М. Вільне козацтво // Добридень. – 2000. – № 2–6. – С. 28–31; № 7–11. – С. 42–47. 12. Ісаков П.М. Програмні документи селянських повстанських загонів, що діяли на Лівобережній Україні в 1919–1921 роках // Сіверянський літопис. – 1999. – № 3. – С. 47–76. 13. Ісаков П.М. Селянський антикомуністичний повстанський рух на Лівобережній Україні в 1919 році: загальна характеристика // Сіверянський літопис. – 1999. – № 6. – С. 157–163. 14. Ісаков П.М. Селянський повстанський антикомуністичний рух на Лівобережній Україні (березень 1919 – листопад 1921 рр.): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / П.М. Ісаков; НАН України. Ін-т історії України. – К., 2001. – 23 с. 15. Ісаков П.М. Селянський повстанський антикомуністичний рух на Лівобережній Україні (березень 1919 – листопад 1921 рр.): Дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / НАН України; Інститут історії України – К., 2001. – 250 с. – Бібліогр.: С.177–206. 16. Історія органів внутрішніх справ. Частина II (XX ст.). – Харків, 1999. 17. Історія українського козацтва: Нариси у двох томах / Відп. ред. В.А.Смолій. – Т. 2. – К.: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2007. – 724 с. 18. Край козацький. Довідник з історії Лисянщини. – К.: Наукова думка, 2002. – 408 с. 19. Курас І.Ф., Турченко Ф.Г., Геращенко Т. М.І. Міжновський: постать на тлі епохи // Український історичний журнал. – 1992. – № 9. – С. 76–90; № 10–11. – С. 63–78. 20. Лисенко А.А. Куренівські події 1919 року // Нова політика, 1999. – № 4 (24). – С. 54–59. 21. Лисенко А.А. Отаманські формування на Лівобережній Україні в другій половині 1918–1919 рр.: Дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Переяслав-Хмельницький державний педагогічний ін-т ім. Г.С.Сковороди – Переяслав-Хмельницький, 2001. – 233 с. – Бібліогр.: С. 196–217. 22. Лисенко А.А. Отаманські формування на Лівобережній Україні в другій половині 1918–1919 рр. / Переяслав-Хмельницький держ. педагогічний ун-т ім. Григорія Сковороди / Г.Д. Казмирчук (наук. ред.). – Переяслав-Хмельницький, 2003. – 249 с. 23. Лисенко А.А. Проблеми мобілізації в армії різних режимів на Лівобережній Україні в 1919 р.

// Актуальні проблеми вітчизняної і всесвітньої історії. – Луганськ: Східноукраїнський Національний університет, 2001. – С. 126–129. 24. Лободаєв В.М. Українське Вільне козацтво (1917–1918 рр.): Дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2001. – 216 арк. – Бібліогр.: С. 194–216. 25. Малик Я.І. Заповадження радянського режиму в українському селі (1917–1920). – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – 391 с. 26. Малик Я.І. Насадження радянського режиму в українському селі (жовтень 1917–1920 рр.): Дис... д-ра іст. наук: 07.00.01 / Львівський держ. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 1997. – 495 с. 27. Михайличенко Д.Ю. Політика "воєнного комунізму" і українське селянство, 1919 р.: Дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Харківський національний ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 2002. – 237 с. – Бібліогр.: С. 203–237. 28. Нестеров О.В. Селянський повстанський рух на Правобережній Україні (1919 р.): Дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2001. – 188 арк. – Бібліогр.: С. 155–188. 29. Нестеров О.В. Ідеологія селянського повстанського руху на Правобережній Україні // Вісник Київського університету: Історія. – 1998. – Вип. 31. – С. 50–52. 30. Пиріг Р.Я., Проданюк Ф.М. Павло Скоропадський: штрихи до політичного портрета // Український історичний журнал. – 1992. – № 9. – С. 91–105. 31. Петриченко К. Феоденно українського повстанства (березень 1917 – серпень 1919 рр.) // Наукові записки. – К.: ІПІЕНД ім. І.Ф. Кураса, 2008. – Вип. 39. – 332 с. 32. Пітик Г.А. Селянське питання в політиці Української держави, Директорії УНР, Раднаркому УСРР (квітень 1918 – серпень 1919 рр.): Дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2008. – 220 с. – Бібліогр.: С. 178–220. 33. Рябуха Ю.В. Збройні Сили Півдня Росії на території України у 1919 р.: Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02 / Харківський національний ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 2008. – 19 с. 34. Сідак В. Національні спецслужби в період революції 1917–1921 рр. (невідомі сторінки історії). – К., Видавничий дім "Альтернативи", 1998. – 320 с. 35. Солдатенко В.Ф. Збройні сили в Україні (грудень 1917 – квітень 1918 рр.) // Український історичний журнал. – 1992. – № 12. – С. 42–58. 36. Солдатенко В.Ф. Становлення української державності і проблема збройних сил (березень 1917 – квітень 1918 рр.) // Український історичний журнал. – 1992. – № 5. – С. 38–50. 37. Солдатенко В.Ф. Україна в революційну добу: Історичні есе-хроніки. У 4-х т.: Т. II. Рік 1918. – К.: Світогляд, 2009. – К.: Світогляд, 2009. – 411 с. 38. Солдатенко В.Ф. Українська революція. Історичний нарис: Монографія. – К.: Либідь, 1999. – 976 с. 39. Солдатенко В.Ф. Чому і як готувалося антигетьманське повстання // Дзеркало тижня. – 2008. – № 41. – 1–8 листопада. 40. Щербатюк В.М. Боротьба за незалежність початку XX ст. // Історія регіонів України: Лисянщина. – К.: Логос. – С. 150 – 157. 41. Щербатюк В.М. Вільне козацтво // Край козацький. Довідник з історії Лисянщини. – К.: Наукова думка, 2004. – С. 55,56. 42. Щербатюк В.М. Вільне козацтво: історіографія проблеми // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – Вип. 96. – 2009. – С. 62–67. 43. Щербатюк В.М. Звенигородське збройне повстання // Воєнна історія. – 2002. – № 2. – С. 43–53. 44. Щербатюк В.М. Посилення організованості Вільного козацтва в період з літа 1917 р. по квітень 1918 р. як свідчення зростання національної свідомості українських селян та тенденції до розгортання селянської війни в Україні 1918 рр.: сучасна історіографія проблеми // Вісник Черкаського університету. Серія Історичні науки. – Черкаси, 2010. – Вип. 182. – С. 45–54. 45. Щербатюк В.М. Селянський повстанський рух на Київщині 1917–1923 рр.: сучасна історіографія проблеми // Український історичний журнал. – 2010. – № 3. – С. 186–204.

Надійшла до редколегії 17.02.10

Н. Щирба, асп.

ДОКУМЕНТИ З ІСТОРІЇ ВОЛИНСЬКОГО ЛІЦЕЮ У ФОНДАХ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ (ДАХО)

У статті класифікуються і розглядаються документи з історії Волинського ліцею у фондах Державного архіву Харківської області (ДАХО). Вони частково проливають світло на навчальний процес в 30-ті рр. XIX ст.

In the article documents are classified and considered from history of the Volynskoy lyceum in the funds of the Record office of the Kharkiv area (DAKHO). They partly throw light on an educational process in 30th the XIX age.

Волинський ліцей один з найцікавіших навчальних закладів Правобережної України, що може слугувати прикладом для дослідження стану освіти та культури на території Волині у XIX ст. Він відіграв значну роль у суспільно-політичному житті приєднаних до Росії, внаслідок третього поділу Польщі у 1795 р., земель. Навчальний заклад був заснований як Вища Волинська гімназія 1805 р. у місті Кременці, а 1819 р. був перейменований у Волинський ліцей. Документи з історії вище згаданої інституції розпорошені в архівах різних регіонів України. Частина з них зберігається в Державному архіві Харківської області

(ДАХО). Його історія бере початок у 1880 р. – з часу заснування Харківського історичного архіву. У зв'язку із підвітністю Волинського ліцею Харківському Навчальному Округу в 1830–33 рр. частина матеріалів потрапила до фондів Харківського університету (Ф. 667). У ДАХО містяться невелика кількість справ, які в основному датуються 30-ми рр. XIX ст. Проте документи в них є досить цікавими, і проливають світло на маловивчені сторінки з історії Волинського ліцею.

За змістом ці справи можна класифікувати таким чином: інформація про навчальні заклади Волинської

губернії, їх утримання [6, 9, 10]; документи про опис обладнання кабінетів, роботу типографії [11, 13]; перелік книг, які надсилалися до Волинського ліцею [18, 23]; документи про землі, населені пункти, які належали Волинському ліцею [14, 15]; інформація про фундушевий конвікт [5]; перелік пожертв [7, 12, 16, 17]; формулярні списки викладачів ліцею [8, 22, 19, 20, 21]; документи про закриття Волинського ліцею [3, 4].

Розглянемо ці документи детальніше за системою класифікації.

Документи ДАХО свідчать, що Волинський ліцей в 1830-1833 рр. був підзвітний Харківському Навчальному Округу, який на той час очолював В. І. Філат'єв [9, арк. 1].

У справі "Ведомость денежных сумм ассигнованных на содержание учебных заведений Волынской губернии в 1831 г." зазначається, що на утримання навчальних закладів Волинської губернії в 1831 р. була асигнована сума – 9670 руб. сріблом [9, арк. 2]. Решта від асигнації передавалась до Харківського університету [9, арк. 1].

На 1831 р. з Волинської Казначейської Палати на утримання навчальних закладів Волинської губернії була виділена сума, яка розподілялася наступним чином: "на содержание Волынского лицея – 5.700 руб.; на содержание Пансиона при лицее – 2.970 руб.; на чрезвычайные по училищам издержки – 1000 руб.; на пенсию заслуженных учителей – 2.090 руб." [9, арк. 2]. За штатним розписом аналогічна сума виділялась і у 1833 р., за виключенням кошторису сум на пенсії [6, арк. 1].

Виділення коштів на утримання Волинського ліцею засвідчує, що асигнування впродовж 1825-33 рр. проводилось за кошторисом визначеним штатом навчального закладу, і сума була незмінною. Отже, деякі вчені вважають, що Волинський ліцей був закритий в 30-их рр. XIX ст., але цю точку зору заперечує сам факт надходження коштів до навчального закладу в 1833 р.

Наступну групу складає перелік описів обладнання кабінетів Волинського ліцею, зроблених у 1832 р. Вони містились у спеціальних журналах [11]. Практика складання описів існувала від початку заснування гімназії (пізніше ліцею). Проте самі описи в Харківському державному архіві відсутні. Частина їх виявлена нами в ІР НБУВ.

У справі "Выписка из журнала заседания Совета университета по рассмотрению описей оборудования и учебных пособий кабинетов Волынского лицея" включений перелік: 1) копії описів зоологічного кабінету і ботанічного саду, які містяться у двох списках; 2) копії описів фізичного, мінералогічного кабінетів та хімічної лабораторії у двох списках; 3) список описів кабінету машин та моделей машин; 4) додаток до каталогу монет і медалей; 5) реєстр "списков бумаг", які належали нумізматичному кабінетові Волинського ліцею; 6) опис знарядь для навчальних книг, креслень і різних речей, які складають власність школи землемірів; 7) реєстр малюнків гравірованих і мальованих масляними фарбами, які знаходяться в кабінеті живопису; 8) інвентар церкви при ліцеї; 9) список авторів і книг без авторства за літерним порядком [11, арк. 1].

Документи з цієї групи є цікавими для вивчення формування і розвитку типографії Волинського ліцею. Вона становила одну із складових навчального закладу. Типографія у 1832 р. була передана Т. Гліксбергом, який виконував обов'язки друкаря в ліцеї, у підпорядкування бібліотекаря П. Яковського та його помічника О. Микульського, які повинні були розробити опис машин для книгодрукування і книжкового магазину. У типографії знаходились зразки машин, шрифти букв та набірні каси, які необхідні були для процесу друкування [13, арк. 1-1 зв.].

Одна із груп класифікації, яка характеризує функціонування Волинського ліцею, є надходження книг до бібліотеки у 30-их рр. XIX ст. У документі "По рапорту директора училищ Волынской губернии о присылке книг для Волынского лицея и Житомирской гимназии" міститься звіт директора училищ Волинської губернії І. Бокцаніна. Він свідчить, що було виписано два екземпляри книги "О неблагоприятном воспитании детей", яку видав дійсний статський радник Стойкович: "один экземпляр для библиотеки Волынского лицея, а второй для Житомирской гимназии, на счет сумм на приумножение библиотек сих заведений положенных" [23, арк. 1]. Підписка на дану книгу була обов'язковою для всіх директорів середніх навчальних закладів "по выписке" Ради університету [23, арк. 2 зв.].

Отже, ми простежуємо один із шляхів надходження книг до бібліотеки.

Крім того, вивчення справи 114, вказує на ще один шлях надходження книг до Волинського ліцею. А саме, виплату грошей із доходів едукативного фундуша Волинському ліцею 125 рублів сріблом, за дублетні екземпляри, які були взяті з бібліотеки колишнього Віленського університету [18, арк. 1].

Потрібно також відмітити, що крім інформації про вище згадані складові ліцею, а саме: кабінети, школи (школа землемірів, механіків), типографію ліцею, в матеріалах ДАХО зберігається інформація про землі та мастки, які належали навчальному закладу. А саме списки контрактів на здачу в оренду земельної власності Волинського ліцею, які були підготовлені професором Кронсбергом, що перевіряв навчальні заклади Волинської губернії [14]. Так, наприклад, у 1829 році було укладено контракт з І. Житинським на земельну власність с. Градавка, яке було передане в оренду на 5 років; у 1831 році з М. Станіславським – на с. Сапанів на 12 років, з І. Малевичем – на с. Дворец на 24 роки, з шляхтичем Баранецьким – на млин в урочищі Журавка на 3 роки, з О. Савицьким – на пасіки на 12 років [14, арк. 1], з М. Мариновською – на с. Дунаїв на 24 роки, а 1832 році замість неї орендаром став поміщик Е. Бончковський терміном на 23 роки [15, арк. 1]. Орендарями земельної власності Волинського ліцею була в основному шляхта. Отже, вище зазначений навчальний заклад мав значну земельну власність, з якої отримував прибутки на власні потреби.

Матеріали з архіву харківської області свідчать про добродійну діяльність представників різних національностей на користь Волинського ліцею. Особливою формою добродійної допомоги учням Волинського ліцею стали конвікти. Так, діти заможних батьків мешкали при монастирях або на квартирах вчителів з оплатою за домовленістю. Для всіх інших були організовані пансіони (конвікти), оплачувані з добродійних коштів гімназії [28, С. 152]. Таке утримання учнів ліцею забезпечувало додатковий догляд за ними. З іншого боку, завдяки добродійній допомозі місцевої громади краю мешканці Кременця мали додаткову можливість заробити на прожиття [28, С. 153].

При Волинському ліцеї існував фундушевий конвікт. На його утримання кожного року виділялась сума – 695 руб. 62 ½ коп. сріблом. Він забезпечував ліцеїстів харчуванням. Фундушевий конвікт на поч. 30-их рр. XIX ст. знаходився в приміщенні, орендованого на 1 рік в Савицького за 600 руб. сріблом [5, арк. 1-1 зв.].

У наступній групі документів міститься інформація про добродійні пожертви, які відіграли велику роль у формуванні та існуванні навчальних кабінетів, бібліотеки, ботанічного саду Волинського ліцею. Польські маг-

нати та шляхта, що фінансували значну частину навчальних закладів, спиралися при цьому на царський указ від 21 грудня 1807 р., за яким "всі фондуші університетові і школам, йому підлеглим, стають раз і назавжди власністю їх же і не можуть бути обернені на інші цілі; над відповідністю їх використання наглядають куратор та міністр освіти" [28, С. 80-81]. Частково цю тезу підтверджують документи в ДАХО.

Значна фінансова допомога надавалась на розвиток хірургічної школи та лікарні при Волинському ліцеї. Одним з меценатів був граф Ф. Олізар, який пожертвував для цих потреб 140 000 злотих [7, арк. 1]. Проте цей фонд не був використаний за призначенням, тому його син Г. Олізар звернувся до Міністра Народної Освіти з заявою у якій, зокрема, зазначалося: "до ныне воля отца его по сему предмету не выполнена, а в 3 пункте завещания его сказано, что ежели пожертвованная им сумма не будет обращена на учреждение означенной школы, в таком случае, как он, так и наследники его освобождаются от платежа оной" [7, арк. 1].

Сума, яка була пожертвована на хірургічну школу та лікарню при ній, використовувалась на інші потреби ліцею, у зв'язку із зменшенням прибутку навчального закладу. За матеріалами документів ДАХО Міністр Народної Освіти доручив Попечителю Віленського Навчального Округу надати інформацію про пожертви на хірургічну школу Волинського ліцею, які суми і від кого поступили, скільки було використано на інші потреби. За існуючими на той час законами навчальний заклад не повинен був використовувати дані кошти на інші потреби ліцею, навіть якщо зменшились його прибутки [7, арк. 1 зв.-2].

Це був не поодинокий випадок не цільового використання коштів навчального закладу. Тому фонд графа Ф. Олізара, змушені були повернути його новому власникові. Правові колізії досить часто оберталися для навчальних закладів втратами значних коштів. Але, у переважній більшості випадків, місцева влада дотримувалась існуючих законів, особливо якщо йшлося про заможних осіб краю [28, С. 83].

Крім Ф. Олізара пожертви на хірургічну школу та лікарню при Волинському ліцеї робили А. Андржейкович [12, арк. 1], С. Комар, Нашевські, Ф. Карвіцька, А. Грабянка, П. Стадницький, Т. Градячина, Трипольські, графи Потоцькі, С. Кицький та інші [7, арк. 50-52 зв.].

Окремо можна виділити пожертву князя І. Любомирського, яка становила суму в 7500 рублів сріблом: "поверенный помещика Волынской губернии князя Иосифа Любомирского Августин Рудзкий, поданным в Волынский лицей прошедшего 1830 года прошением, объявил, что князь Любомирский намерен взнести в лицей 15 января 1831 года,.... капитальную сумму 7500 руб. сереб..." [16, арк. 1]. Ця жертва належала до фондуша Яна Лернета [16, арк. 1-1 зв.]. Зазначимо, що цей фонд став чи не єдиною можливістю отримання високого рівня освіти для дітей з незаможних польських родин Волинської губернії. Він був одним з найзначніших доброчинних пожертв на освіту та виховання учнів гімназій та ліцеїв першої половини XIX ст.

Наступну групу документів складають формулярні списки, за якими ми виділяємо частковий викладацький склад Волинського ліцею в 30-их рр. XIX ст.: Вілібальд Бессер, Степан Вижевський, Максиміліан Якубович, Іван Александровський, Степан Зенович, Павло Яковський, Франц Мехович, Осип Микульський, Войтех Зборжевський, Осип Корженевський, Альберт Лідль, Ігнатій Абламович, Григорій Гречина, Олександр Савицький, Карл Микульський, казначей Кручковський, помічник вчителя зоології та ботаніки Антон Андржейовський,

помічник вчителя механіки та архітектури Осип Осечковський, помічник при ботанічному саду Іосиф Гофман, помічник учителя живопису і малювання Філіп Павловський, писар Людовік Новицький, лікар Альберт Маєвський, економ Федір Янушевський, бухгалтер Теофіл Янушевський, канцеляристи Бальтазар Княжинський, Павло Виждковський та Осип Вербицький [22, арк. 81-81 зв.], директор Іосиф Бокшанін [19, арк. 1].

У формулярних списках коротко зазначається посада, предмет викладання, особисті дані, рік народження, станова приналежність віросповідання, наявність або відсутність земельної власності, освіта, педагогічна діяльність учителів, сімейний стан. Проаналізуємо, для прикладу, формулярний список вчителя російської словесності та історії російської держави І. Александровського. За вказаним документом (на поточний 1832 р.) йому виповнилося 49 років, він був одружений і мав 8 дітей [22, арк. 58 зв.-59]. Навчався в семінарії, Головному педагогічному інституті Санкт-Петербургу; мав нагороду від імператора (золотий годинник), з 1807 р. працював учителем у Волинській гімназії, пізніше ліцеї; з 1815 р. посідав посаду титульного радника; з 1819 р. – колезького асесора; в 1830 р. отримав нагороду за 20 років служби [22, арк. 58 зв.-60]. Отже, за допомогою формулярних списків можна скласти стислу службову біографію кожного викладача навчального закладу і отримати колективний портрет.

Остання група документів в ДАХО доповнює інформацію про закриття Волинського ліцею. Такі вчені, як Г. Черняхівський [30], М. Теодорович [29], Б. Ельгорт [24], Л. Кравчук та С. Медведєв [26] вважають, що ліцей був закритий після поразки польського повстання 1830-1831 рр., у якому брали активну участь кременецькі ліцеїсти. Проте є інша точка зору, якої дотримуються у працях присвячених історії університету В. Шульгін [31], М. Владимирський-Буданов [2]; історії Волинського ліцею М. Василенко [1], С. Коляденко [25]. На їх думку навчальний процес в 30-их рр. був тимчасово припинений у зв'язку з епідемією холери і ліцей залишився осторонь від повстання і його лояльність щодо російського уряду не викликала сумнівів у влади.

Матеріали з ДАХО дозволяють нам з'ясувати цю проблему. Як уже згадувалось протягом 1832-33 рр. виписувались книги до бібліотеки ліцею, виділялась сума на утримання навчального закладу, відновила свою діяльність типографія.

Спираючись на наведену вище інформацію ми прийшли до висновку, що на Волині у 1830-31 рр. був неврожай, панували голод та холера: "по случаю совершенного в имениях Волынского лицея неурожая прошлых годов посевов и крайней от того нужды крестьян, администрация имений того ж лицея по точном на месте удостоверении посредством командированных чиновников, что арендные означенных лицейских имений владельцы формально неимеют никаких хлебных запасов чем могли бы продовольствовать крестьян..." [3, арк. 1-1 зв.].

Частина викладачів та учнів Волинського ліцею захворіла, навчальний процес був тимчасово припинений і всіх розпустили по домівках [27, С. 224]. Крім того Подільський та Волинський військовий губернатор запропонував під час бойових дій з польськими повстанцями призупинити тимчасово навчання у всіх навчальних закладах регіону: "господин состоящий в должности Волынского Гражданского Губернатора по предложению Господина Волынского и Подольского Военного Губернатора ... предписать изволить, чтобы до окончания военных происшествий на Висле не возобновлять

преподавание наук в учебных заведениях Волынской Губернии" [4, арк. 4]. Після завершення повстання навчальний процес відновлюється не у всіх польськомовних навчальних закладах Волинської губернії, проте Волинський ліцей продовжує свою роботу.

Отже, матеріали з історії Волинського ліцею в Державному архіві Харківської області є різносторонніми та цікавими за своїм змістом, хоч і розкривають лише окремі періоди в історії закладу. Вони є доповненням до справ, які знаходяться в архівах Києва, Житомира, Кременця, Санкт-Петербурга, Варшави, Кракова. Досліджувані матеріали потрапили до Харкова у зв'язку із підзвітністю ліцею Харківському Навчальному Округу в 1830-1833 рр. Проаналізувавши справи ми, можемо частково простежити навчальний процес у Волинському ліцеї, проте лише в 30-их рр. XIX ст. Проливаємо світло на деякі моменти проблеми закриття Волинського ліцею. Дослідивши матеріали архіву, які стосуються переліку пожертв, ми простежуємо доброчинну діяльність на користь Волинського ліцею. Отримавши інформацію стосовно земельної власності навчального закладу, виділяємо частково його матеріальну власність.

1. Василенко М. Кременецький ліцей і університет Св. Володимира. // 3 іменем Св. Володимира. Київський університет в документах, матеріалах та спогадах сучасників. У 2-х книгах. – К., 1994. – Кн. 1. – С. 41-49. 2. Владимирский-Буданов М. Ф. История Императорского университета Св. Владимира. – К., 1884. – Т. 1. – 674 с. 3. ДАХО, ф. 677, оп. 283, спр. 259, 5 арк. 4. ДАХО, ф. 677, оп. 283, спр. 282, 7 арк. 5. ДАХО, ф. 667, оп. 283, спр. 291, 7 арк. 6. ДАХО, ф. 667, оп. 283, спр. 349, 5 арк. 7. ДАХО, ф. 677, оп. 283, спр. 310, 105 арк. 8. ДАХО, ф. 667, оп. 286,

спр. 108, 12 арк. 9. ДАХО, ф. 667, оп. 287, спр. 103, 3 арк. 10. ДАХО, ф. 667, оп. 287, спр. 104, 3 арк. 11. ДАХО, ф. 667, оп. 287, спр. 105, 2 арк. 12. ДАХО, ф. 677, оп. 287, спр. 106, 4 арк. 13. ДАХО, ф. 667, оп. 287, спр. 107, 4 арк. 14. ДАХО, ф. 667, оп. 287, спр. 108, 2 арк. 15. ДАХО, ф. 667, оп. 287, спр. 109, 12 арк. 16. ДАХО, ф. 677, оп. 287, спр. 111, 3 арк. 17. ДАХО, ф. 677, оп. 287, спр. 112, 2 арк. 18. ДАХО, ф. 667, оп. 287, спр. 114, 2 арк. 19. ДАХО, ф. 667, оп. 287, спр. 115, 6 арк. 20. ДАХО, ф. 667, оп. 287, спр. 118, 10 арк. 21. ДАХО, ф. 667, оп. 287, спр. 120, 8 арк. 22. ДАХО, ф. 667, оп. 287, спр. 122, 185 арк. 23. ДАХО, ф. 667, оп. 287, спр. 212, 2 арк. 24. Ельгорт Б. Кременець. Историко-краеведческий нарис. – Л.: Каменяр., 1969. – 32 с. 25. Коляденко С. Кременецький ліцей у системі освіти Волині (XIX ст. – 30-ті рр. XX ст.). – Ж., 2003. – 136 с. 26. Кравчук Л., Медведєв С. Ліцей. Короткий нарис з історії виникнення і розвитку в біографіях випускників // Діалог. – 1992. – № 87, 89. 27. Rolle Michal. Atenu Wolynskie. – Lwow-Warszawa-Krakow, 1923. – 309 s. 28. Сейко Н. А. Доброчинність у сфері освіти України (XIX – поч. XX ст.). Київський учбовий округ. – К., 2006. – 448 с. 29. Теодорович Н. И. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии. Кременецкий, Заславский уезд. – Почаев, 1893. – Т. 3. – 257 с. 30. Черняхівський Г. Крем'янецьчина. Історичне та літературне краєзнавство. – Кременець, 1999. – 105 с. 31. Шульгин В. Я. История университета Св. Владимира. – С-Пб., 1860. – 230 с.

Надійшла до редколегії 17.02.10